

## Sedat Umran'ın Şiirlerinin Anima Arketipi Işığında İncelemesi *Analysis of Sedat Umran's Poems in Light of the Anima Archetype*

Necla Dağ Ergen<sup>1\*</sup>

<sup>1</sup> Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aksaray, Türkiye.

Assoc. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, Aksaray, Türkiye, <https://ror.org/026db3d50>, <https://orcid.org/0000-0002-7961-2960>, [necladag02@gmail.com](mailto:necladag02@gmail.com)

\* Corresponding author

### Araştırma Makalesi

#### Süreç

Geliş Tarihi: 14.08.2025

Kabul Tarihi: 26.09.2025

Yayın Tarihi: 30.09.2025

#### Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

#### Değerlendirme

Ön İnceleme: İç hakem (editörler).

İçerik İnceleme: İki dış hakem/Çift taraflı körleme.

#### Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

#### Etik Beyan

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Necla Dağ Ergen

#### Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. Necla Dağ Ergen

#### Etik Bildirim

[turkisharr@gmail.com](mailto:turkisharr@gmail.com)

#### Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

#### Finansman

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

#### Yayıncı

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Türkiye

#### Atıf

Dağ Ergen, N. (2025). Sedat Umran'ın şiirlerinin anima arketipi ışığında incelenmesi. *Turkish Academic Research Review*, 10/3, 730-746. <https://doi.org/10.30622/tarr.1764744>

### Öz

Edebi metinlerin incelenmesinde tematik çözümlemenin yerine yirminci yüzyıldan itibaren farklı disiplinlerin verilerinin kullanılması edebiyat ve diğer alanlar arasında önemli etkileşimlerin oluşmasını sağlamıştır. Sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, tıp ve mitoloji gibi disiplinlerarası çalışmalar, edebi metinlerin farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesini kolaylaştırmıştır. Metinlerdeki benzetmeler, semboller ve şifrelerin çözümü için araştırmacılar sanatçı ve esere daha ayrıntılı bir şekilde yaklaşmaya başlamışlardır. Carl Gustav Jung'un psikolojisi alanına kazandırdığı yeni görüşler, edebiyat alanında da yeni araştırma ve inceleme yöntemlerinin önünü açmıştır. Jung'un ortaya attığı görüşler neticesinde şekillenen Analitik psikolojinin üzerinde durduğu arketipsel eleştiri yöntemi; eser, karakter, olay ve sembolik durumların çözümlenmesinde sıkça başvuru alan yöntemlerden biri haline gelmiştir. Jung'un psikoloji alanına kazandırdığı arketipler, edebî eserlere yansımış yazar duygu ve düşüncelerinin ayrıntılı incelenmesi ve bilinçaltına ait şifrelerin çözümünde kolaylık sağlamıştır. Bilinçdışı, kolektif ve kişisel bilinçdışı şeklinde iki kısımda inceleyen Jung, kuramını persona, gölge, anima/animus ve ben adını verdiği dört temel arketip üzerine şekillendirir. Erkeğin bilinçdışında bulunan kadın imgesi olan anima, Jung'a göre bireyin öz annesinden farklı kolektif bilinçdışındaki annenin yansıması olarak sevgili, eş, melek, şeytan veya cadı biçiminde ortaya çıkabilir. Erkeğin bilinçdışındaki anne arketipiyle de bağlantısı olan anima bireyin birçok davranışını ve psikolojisini etkiler. Sedat Umran; şair, eleştiri yazarı, çevirmen kimliğiyle tanınır. Şair, şiirinde nesnelerle kurduğu ilişki üzerinden yeni bir sembol dünyası oluşturur. Sedat Umran şiiri, metafizik, psikolojik ve kişisel yaşamının travmalarından oluşan arka planıyla bilinçdışına ait birçok unsuru barındırır. Şiirinin bu özellikleri psikanaltik bir çözümlemenin yanı sıra arketiplerin ışığında bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Sedat Umran'ın çocukluk yıllarından kaynaklı travmaları onun şiirinde kullandığı imgelerin oluşumunda etkilidir. Bu çalışmada Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Sedat Umran'ın şiirlerindeki kadın figürü, anima arketipi bağlamında incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı, Jung'un görüşleri ışığında Kırık Ayna ve Sedat Umran'dan Seçmeler adlı şiir kitaplarındaki şiirlerde tespit edilen anima arketipinin Sedat Umran'ın şiir dünyasına etkisini açıklamaktır. Şairin kullandığı semboller ve bağdaştırmaların bilinçdışındaki arketiplerle ilişkisi kurularak anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Yeni Türk Edebiyatı, Sedat Umran, anima arketipi, anne, bilinçdışı.

## Research Article

### History

Received: 14.08.2025

Accepted: 26.09.2025

Date Published: 30.09.2025

### Plagiarism Checks

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

### Peer-Review

Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

### Copyright & License

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

### Ethical Statement

This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references. Necla Dağ Ergen

### Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles. Necla Dağ Ergen

### Complaints

[turkisharr@gmail.com](mailto:turkisharr@gmail.com)

### Conflicts of Interest

The author(s) has no conflict of interest to declare.

### Grant Support

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

### Published

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016-Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Türkiye

### Cite as

Dağ Ergen, N. (2025). Analysis of Sedat Umran's poems in light of the anima archetype. *Turkish Academic Research Review*, 10/3, 730-746, <https://doi.org/10.30622/tarr.1764744>

## Abstract

Since the twentieth century, the use of data from different disciplines, rather than thematic analysis, in the analysis of literary texts has fostered significant interactions between literature and other fields. Interdisciplinary studies such as sociology, psychology, philosophy, history, medicine, and mythology have facilitated the evaluation of literary texts from different perspectives. To decipher the metaphors, symbols, and codes within texts, researchers have begun to approach the artist and the work in greater detail. The new insights introduced by Carl Gustav Jung to the field of psychology have also paved the way for new research and analysis methods in the field of literature. The archetypal criticism method, emphasized by analytical psychology, which emerged from Jung's insights, has become a frequently used method for analyzing works, characters, events, and symbolic situations. The archetypes Jung introduced to the field of psychology have facilitated the detailed examination of authors' feelings and thoughts reflected in literary works and the deciphering of subconscious codes. Jung, who examines the unconscious in two parts: the collective and personal unconscious, structures his theory around four fundamental archetypes he calls persona, shadow, anima/animus, and ego. According to Jung, the anima, the female image found in the male unconscious, can manifest as a lover, wife, angel, devil, or witch, a reflection of the mother in the collective unconscious, distinct from the individual's biological mother. The anima, also linked to the male unconscious mother archetype, influences many of an individual's behaviors and psychology. Sedat Umran is known as a poet, critic, and translator. He creates a new symbolic world through his relationship with objects in his poetry. Sedat Umran's poetry, with its background consisting of metaphysical, psychological, and personal traumas, contains many elements of the unconscious. These characteristics of his poetry require not only a psychoanalytic analysis but also an evaluation in light of archetypes. Sedat Umran's childhood traumas influence the formation of the imagery he uses in his poetry. This study examines the female figure in the poems of Sedat Umran, one of the most important poets in Turkish literature, within the context of the anima archetype. The aim of this study is to explain the influence of the anima archetype, identified in the poems in his poetry collections "Broken Mirror" and "Selections from Sedat Umran," in light of Jung's views, on Sedat Umran's poetic world. The poet's symbols and associations are then linked to archetypes in the unconscious, and an attempt is made to understand them.

**Keywords:** Modern Turkish Literature, Sedat Umran, anima archetype, mother, unconscious.

## Giriş

Yeni fikir ve tartışmalar, her dönemde farklı akım, kuram ve yöntemleri ortaya çıkarmıştır. Araştırmacıların ortaya koydukları görüşler, kuramsal açıdan farklı eleştirel okumaların yanı sıra sosyoloji, psikoloji ve felsefenin verileri ışığında çok yönlü metin inceleme yaklaşımlarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum ise edebi metinlere bakışın değişmesini; tematik okumaların yanında metin, okur, toplum ve sanatçı merkezli okumaların da yapılabileceğini göstermiştir. Yazar; eserinin konusu ve sanatsal yönlerini oluşturacak unsurları yeteneği doğrultusunda işleyerek ortaya bir ürün koyar. Okur ise kendi zevkine hitap eden eserleri seçip okumaları doğrultusunda beğenisini veya eleştirisini dile getirebilir. Ancak edebiyat eleştirmenlerinin durumu, daha bilimsel bir bakış açısıyla esere yaklaşımı gerektirmektedir. Edebiyat eleştirmeni; sanatçının yaşamı, eserin yaratıldığı dönemin koşulları, eserin içeriği ile sanatsal özelliklerini ortaya çıkaracak kuramsal inceleme yöntemleri gibi birçok konuya dikkat etmek zorunda olduğundan eleştirmenin yazar ve okura göre işi daha zorlaşmaktadır. Edebiyat eleştirmenine eseri değerlendirirken yol gösteren inceleme yöntemlerinin kendine özgü kavram ve metotları bulunur. “Edebiyat araştırmacısına, rehberlik eden bütün kurallar, yöntemler ve kavramlar edebiyat kuramının bileşenleridir.” (Kara, 2023: 410-411). Bunlar her kurama göre değişiklik gösterir. Araştırmacılar, yaptıkları incelemeler neticesinde kendilerinden önceki görüşleri destekleyici veriler sunabildikleri gibi bu görüşleri tamamen çürüten açıklamalarla ve yeni kavramlarla kuramlarına farklı bir yol da çizebilmektedirler. Özellikle disiplinlerarası araştırmaların verilerinin farklı alanlardaki araştırmalara uygulanmasıyla inceleme yöntem ve tekniklerinin de değiştiği görülmektedir.

Farklı disiplinlerdeki gelişmeler, sosyal bilimler alanındaki etkileşimi de hızlandırmış, disiplinlerarası kuramsal çalışmaların farklı yöntemlerle yapılmasının önünü açmıştır. Edebiyat, birçok sanat dalıyla etkileşim içinde olan bir alan olması ve insanı merkeze alması nedeniyle psikoloji ve sosyoloji ile sıkı ilişkiler kurar. Bu nedenle psikoloji ve sosyolojinin kullandığı yöntemlerle yazar ve eserin durumunu değerlendirmek, edebiyat eleştirmenlerinin sıkça başvurduğu yöntemlerdir. Edebi metin çözümlemelerinde Freud’un alt yapısını kurduğu psikanaltik psikolojinin verileri çok ilgi görmüştür. Freud’un öğrencisi ve arkadaşı olan Carl Gustav Jung, Freud ile teorik bilgiler konusunda anlaşmazlığa düşünce dostlukları sona ermiştir. Freud’un geliştirdiği kişisel bilinçaltı kavramını eleştirerek eksik yönlerini ortaya koyan Jung, kolektif bilinçaltı kavramı ve bilinçaltında bulunan köklerle ilgili yeni bir bakış geliştirmiştir. Jung, ortaya koyduğu kuramsal alt yapıyla insanı ve sanat eserini anlama konusunda araştırmacılara yeni ufuklar açmıştır. Psikoloji çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandıran Carl Gustav Jung’un temelini kurduğu Analitik psikoloji, bilinçdışında yer alan kolektif arketipler üzerine yoğunlaşmıştır. Analitik psikolojiden önce Freud’un hastalarında tespit ettiği nevrozların tedavisinde uyguladığı psikanaliz yöntemi, psikoloji alanında birçok gelişmenin kaydedilmesini sağlamıştır. Freud; nevrozların ortaya çıkışını çocukluk yaşantıları, bastırılmış duygular ve cinselliğe dayandırarak id, ego, süperego kavramları üzerinden temellendirdiği psişeye açıklık getirmeye çalışmıştır. Freud (2001:105), sanatçıları da nevrotik varlıklar olarak değerlendirip sanatçıların eserlerini nevrozların ortaya çıkışı ve gündüz düşleriyle ilişkilendirmiştir. Oyun oynamayı seven bir çocuğun büyük bir ciddiyetle oyun kurması gibi sanatçı da bastırılmış duygularını kahramanlarının şahsında dışa vurur. Bu anlamda sanatçı, oyun oynayan bir çocuk gibi davranarak kendisine bir hayal dünyası kurup sanat yapıtının bir haz kaynağına dönüşmesini sağlamaktadır. Jung da *Psikanaliz Açısından Edebiyat* (1981) adlı kitapta yer alan “Psikoloji ve Edebiyat” adlı makalesinde (Freud, Jung ve Adler, 1981: 53) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağı olan psişeyi (insan ruhu) inceleyen psikolojinin edebiyat incelemesi

konusuna da el atabileceğini belirtir. Bir sanat eserinin oluşumunun ve bir kişiyi sanat bakımından yaratıcı kılan faktörlerin açıklanmasının ancak eserin psikolojik açıdan değerlendirilmesiyle mümkün olacağını belirten Jung, psişik faaliyetlerin ortaya çıkardığı ürünün tüm yönleriyle değerlendirilmesi gerektiğini açıklar. Bütün insanlığın kolektif bilinçdışına ait arketiplerin belirlenmesi, esere yansıyan simge ve sembollerin okunmasıyla mümkündür. Edebiyat eleştirmeni veya kuramsal çözümleme yapacak araştırmacının arketipleri açıklayabilmesi için eserde kullanılan simgelere ve dilsel öğelere hâkim olması gerekmektedir. Arketipsel eleştiri yöntemi, eser incelemeye yönelik bir kuramdır ancak sanatçının bilinçdışında yer alan yaşanmışlıklar önemsendiğinden sanatçının yaşamı ve eserin birlikte ele alınma zorunluluğu doğmaktadır.

Analitik psikoloji, insanın bilinç alanından alınan gerçeklerle uğraşarak insan yaşamına ait öğütleri, şokları, insan yazgısının tutku ve buhran yaşantılarını ele alır. (Jung, 2006: 331). Jung, bu durumların insan yaşamını, özellikle de duygu yaşamını oluşturduğunu, şairlerin ise bunları psişik olarak sindirip beylik sözlerden şiir yaşantısı düzeyine çıkardığını ifade eder. Bu aşamadan sonra araştırmacıya düşen okurun, üstünde durmadığı derinliklere inip şairin bilinçdışındaki üzüntü, hayal kırıklıkları, sevinç ve ümitleri açığa çıkarmak için arketiplerden faydalanarak karanlıkta kalan yaşanmışlıklara ışık tutmaktır. “Jung’un edebî eser inceleme yönteminde, yüzeyde görünenler önemsizdir. Jungian eleştirinin metinle ilgilenme amacı, yapıdaki karakterlerin hangi mitolojik unsurları temsil ettiğini düşünmek yerine, kurgunun alt düzleminde yatan problemleri açığa çıkarmaktır” (Karahana ve Bakır, 2022: 375). Sanatçıdan çok eseri merkeze alıp çözümlemeye çalışan Analitik eleştiri yönteminde açıkça ifade edilmemiş durumlar, arketiplerin kullanıldığı imgeler üzerinden çözümleme imkânı sunar. Borna Moran (1988: 189) da arketipsel eleştirinin sanatçıdan çok esere yönelik olduğunu belirterek metnin çözümlemesinde yer alan öğelerin anlamı araştırılırken estetik yaşantıyı meydana getiren yapıyı ortaya çıkarmaktan çok eski çağlardan beri insanları etkileyen, onlara derinlerden seslenen birtakım ölümsüz arketipleri ortaya çıkarmak için yapıldığını ifade etmektedir. Moran’a göre (1988: 189), arketipçi eleştiri, edebî metinde arketip olan kişilerin, durumların, sembollerin açıklanmasından sorumludur. Eleştirmen ise yazarın farkında olmadan kullandığı mitos dilini çözmek ve eserin daha anlaşılır olması için bunları açıklamakla görevlidir. Dolayısıyla arketipçi eleştiride sembollerin çözümlenmesi, metnin anlaşılmayan yönlerinin aydınlatılması oldukça önemlidir. Sanatçının kullandığı benzetmeler, kelimeler, dilsel öğeler ve yaşamındaki ayrıntılarla bunların bağlantısı eserin anlaşılması için üzerinde durulması gereken unsurlardır.

1909’da Jung ve Freud, düşler üzerine yaptıkları yedi haftalık bir çalışma sonucunda farklı açıklamalarla psikoloji alanına katkıda bulunmaya çalışırlar. Bu çalışma süreci, Freud’un kendi otoritesini korumak amacıyla Jung’a yeterince bilgi sunmayışı ve Jung’un düşlerine getirdiği yorumun Jung tarafından geçerli kabul edilmemesi nedeniyle dostluklarının bitişi anlamına gelir (Stevens, 2014: 70). Freud’un savunduğu fikirlerden farklı düşünceleriyle yeni bir yol seçen, geçmişten bir miras olarak gelen ve bütün insanların kolektif bilinçdışında yatan arketipler üzerinde duran Jung, ben, persona, anıma, animus ve gölge kavramlarıyla Analitik psikolojinin temelini kurar. Jung, Freud’un iddia ettiği gibi psyche’ye ilişkin her şeyin cinsellikle ilişkilendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Jung’un ortaya attığı kavramların anlaşılmasının zor olması ve kesin sınırlarının olmaması nedeniyle Analitik psikoloji ve arketipler konusunda çalışma yapan araştırmacılar, zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Öğretilerini savunmaya devam eden Jung da kuramının çok kapsamlı olması nedeniyle karışık ve belirsizlik yönünün olduğunu kabul etmiştir. “İngilizce, Almanca, Latince bilmesi ve filoloji alanında da oldukça yetkin olmasına karşı Jung, bu karmaşıklığı bir zorunluluk olarak kabul etmiş, teorik anlamda derine inmenin başka bir yolu olmadığını savunmuştur.” (Gülcan, 2020: 285). Jung öğretilerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla

kavramlarını ve kendi görüşleriyle Freud'un öğretileri arasındaki temel farklılıkları açıklamıştır. Freud, psişe kavramını zihin olarak adlandırırken Jung, psişenin ruhsal kökenli olduğunu vurgulayarak psişeyi oluşturan kavramları da yeniden açıklama ihtiyacı duymuştur. Buna göre Jung (2006), psişeyi, bilinçaltı(bilinçdışı) ve bilinçüstü olarak; bilinçdışını ise kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı şeklinde ikiye ayırmıştır. Jung (1998:10), bilinçdışını doğrudan incelemenin imkânsızlığı nedeniyle ruhsalbilimin bilinçli olayları inceleyerek kökleri bilinçdışında olan karanlık tasarımlara ulaşabildiğini ve bilinçdışında yer alan yaşantıların bilinç aracılığıyla dışa vurulduğunu belirtir. Kişisel bilinçdışında bireye ait yaşanmışlıklar, duygular, düşünceler ve iç dünyasına ait unsurlara ulaşılır. Geçtan (1998: 173-174), burada, bilince hiç ulaşamamış ya da bilince ulaştıktan sonra çatışma yarattığı için bastırılmış ve geri gönderilmiş yaşantılar bulunduğunu, bu yaşantıların bilince ulaşamayacak kadar zayıf ya da bilinç düzeyinde varlıklarını sürdüremeyecek kadar güçsüz olduğunu ifade eder. Kişisel bilinçdışında yer alan bazı bilgi, duygu ve düşünceler bazen bilinç düzeyine bazen de rüyalar yoluyla gün yüzüne çıkar. Ortak bilinçdışı ise Jung'un birincil imgeler dediği ilkel zamanlardan insanlığa aktarılan ata mirası olarak kabul edilen imgelerden oluşur. "Arketipler bireyin bile farkında olmadığı, zihinde hep var olan, ortak birçok unsuru bünyesinde barındıran ve dönem dönem depo görevi gören ve kolektif bilince anlam veren sembollerdir". (Tanrıtanır, 2019: 28). Ortak bilinçdışında doğuştan insanda bulunan arketipler, dış dünyayı algılama ve belli tepkiler vermeyi kolaylaştırır. Jung, ortak bilinçdışında yer alan arketiplerin en dikkat çekici özelliğinin insanın yaşam döngüsünü düzenlemeleri olduğunu düşünür. Jung'un düşüncesine göre arketipler, doğal bir program gibi her insanda bulunup insanın yaşamından ölümüne kadar olan süreci yönetmektedirler. Bu nedenle Jung, son dönem araştırmalarını özellikle arketipler üzerine yoğunlaştırmıştır.

Her insanın dünyaya aynı arketiplerle geldiğini, dolayısıyla arketiplerin evrensel olduğunu toplumsal yaşamın farklılıkları ve yetiştirilme biçimlerine göre insanların olaylara verdiği tepkilerin değiştiğini belirten Jung'a göre kişiliğin oluşumunda çok önemli bir rol oynayan temel arketipler; ben, persona, anima ve animus, gölgedir. Gürol, (1997: 12) ise arketiplerin hem imge hem de duygu olarak belirip etkilerinin doğum, ölüm, doğal engelleri yenme, ergenlik gibi geçiş dönemleri, büyük tehlike, huşu verici yaşantılar gibi tipik ve anlamlı insanlık durumlarında belirgin olarak görüldüğünü belirtir.

Jung, tüm toplumlarda görülebilecek olan davranış kalıplarını ben kavramıyla karşılar. Ayrıca her bireyin bu aşamalardan geçerken sosyal uyum sağlamasında ve benliğini kazanmasında arketipik bileşenlerin önemli bir etkisinin olduğunu vurgular. Ben "varlığımızın özellikle genel algılamalarından ve belleğimizin içeriklerinden oluşan bir yapı kompleksi" (Jung, 1998: 15) olarak tanımlanır. Ruhsal süreçlerin olduğu bu yapı bilinçaltının karanlık bölgelerinden bazı içerikleri alarak bilinç düzeyine çıkarır. Ben ile bağlantı kuramayan hiçbir şey, bilinç düzeyine ulaşamaz. Jung, kişinin dikkat ve isteklerinin orta noktasında bulunan "ben"in kompleks yapısının bilincin merkezini oluşturduğunu savunur.

Persona, Antik Yunan dilindeki persono kelimesinden gelir ve maske anlamında kullanılır. "Analitik psikolojide bu sözcük, insanın kendisi olmayan bir karakteri yaşaması anlamına gelir. Bir başka deyişle, persona toplumun onayını sağlamak amacıyla insanın dış dünyaya karşı taktığı maske ya da takındığı kimliktir" (Geçtan, 1998: 178). Birey ve toplum ilişkisini düzene koyan persona diğer arketiplere göre toplumsal bir özellik gösterir. Persona, bireyin toplum tarafından uygun görülmeyen davranış ve isteklerini bastırarak toplumla uyumunu sağlar. "Personanın lüzumundan daha kalın bir yüzey oluşturması ve kişiliğin diğer unsurlarının ortaya çıkmasına mani olması halinde ise patolojik bir durumdan söz edilebilir. (Cebeci, 2004: 227- 228). Persona, egonun

istekleriyle toplumun onay verdiği davranışlar arasında denge kurmaya çalışırken arzuların ortaya çıkışını aşırı baskıladığında birey, farklı psikolojik sorunlarla yüzleşmek durumunda kalmaktadır.

Jung, anima ve animus arketiplerini açıklarken her iki cinsin benliklerinde karşı cinsle ait bazı özelliklerin bulunduğunu ifade etmiştir. Bir erkeğin duygularının adeta bir kadının duygularına benzediğini ve düşlerde de bu biçimde yani dişi yaratık kılığında kendini açığa vurduğunu belirten Jung (1998:117), erkeğin kolektif bilinçdışıyla bağlantısını sağlayan bu arketipe anima adını verdiğini açıklamıştır. “Buna göre kadının benliğinde yatan kalıtım yolu ile aktarılan eril enerji ile erkeksi özellikler ‘animus’, erkeğin benliğinde yatan ve kalıtım yolu ile aktarılan dişi enerji ile kadınsılık ise ‘anima’dır. (Sarıçiçek ve Özsöğün, 2023: 66-67). Jung’a göre (2004:1), anima ve animus, Jung teorisinde büyük öneme sahip iki arketiptir. Bu arketiplerin hem bireysel bilince hem de kolektif bilinçdışına kök salarak kişisel ile kişisel olmayan, bilinç ile bilinçdışı arasında bir köprü oluştururlar. Bir erkekte dişi, bir kadında ise erkeksi özellikleri ifade eden bu arketiplerin her ikisi de normalde belirli bir dereceye kadar her zaman mevcuttur. Ancak anima ve animus figürlerinin karakteri, yalnızca kişinin temsil ettiği cinsiyet üzerinden belirlenemez. Kişinin yaşamı boyunca diğer cinsin temsilcileriyle ve bireysel olarak karşı cinsle yaşadığı deneyimle ve zihnindeki kolektif erkek/kadın imgesiyle belirlenir. Anima ve animus arketipleri her iki cinsin birbirlerini anlamaları bakımından da oldukça önemlidir. Bireyin karşı cinsle karşı duyguları ve tercihleri anima ve animus imgesine uygun oluşlarına göre şekillenir. Jung (2009: 29), anima arketipini “Bu dişi taraf, belli başlı yönleriyle çevreyle, özellikle de kadınlarla biraz aşağı ve değersiz bir ilişki içindedir. Bu yüzden insanın kendisinden de başkalarından da dikkatle gizlenir” şeklinde açıklar.

Gölge arketipi, yasaklanan veya bastırılan her şeyi yapmak isteyen bilindışındaki ilkel yönü temsil eder. Jung, bu arketipin karanlık yönüne işaret eder, çünkü gölge, personanın toplumsal kurallara uyarak uyum sağlama çabasının karşısında yer alır. “Gölge, adeta personanın yüzeysel yapmacıklığını ödünleme çabasıyla, persona da gölgenin anti-sosyal özelliklerini dengelemeye çalışır (Stevens, 2014: 94). Gölge arketipi, cinsellik içgüdüsü, arzular ve bastırılmış duygulardan oluşmaktadır. “Kültürel beklenti ve değerlerimiz girişimlerimiz, gölgeyi oluşturur. Kendi ahlaki değerlerimizin kapsama alanı dışında kalan ve toplumun da kabullenmediği olası herşeyi içine alır.” (Tanrıtanır, 2019: 32). Bireyin kişiliğinde bulunan dışarıya karşı sakladığı olumsuz bütün özelliklerin hepsi gölgeyi yansıtır. Gölge, “Toplumsal standartlara ve bizim ideal kişiliğimize uymayan tüm vahşi istekler ve duygulardır.” (Fordham, 1997: 61). Toplumsal baskı ve yasaklar arttıkça gölgenin karşı koyma ve isteklerini yerine getirme arzusu o oranda artış göstermektedir.

“Psikoloji ve Edebiyat” adlı makalesinde Jung, bir zamanlar akademik çalışmalarla sınırlı olan psikolojinin son yıllarda halkın ilgisini çeken bir konu hâline geldiğini belirterek psikolojik araştırmalarla hem bir sanat yapıtının nasıl biçimlendiğini hem de kişiyi sanat yönünden yaratıcı yapan öğeleri açığa çıkarabileceğini ifade etmektedir. Jung, bu aşamada araştırmacı veya psikologun söz konusu sanat yapıtını ve sanatçıyı incelerken karmaşık psişik eylemler sorunu veya psişik âletin kendisiyle uğraşma zorluğuyla karşı karşıya kalacaklarını hatırlatır. “Birinci durumda, dolayları kesin olarak belirtilmiş, somut bir sanat yapıtının psikolojik incelemesine, ikinci durumdaysa yaşayan, yaratıcı insan varlığının eşi olmayan kişiliğinin incelenmesine girişmek gerekiyor” (Freud, Jung ve Adler, 1981: 328). Jung’un belirttiği durumun gereği olarak sanat eserini veya sanatçıyı incelerken birbirinden bağımsız olarak değerlendirmelerde bulunmak mümkün olmamaktadır. Eser-sanatçı bütünlüğü içinde yapılacak değerlendirmelerin dahi kesin sonuçlara araştırmacıları götürmeyeceğini belirten Jung, yapılacak olanın sanılar ya da yerinde tahminler olmaktan öteye gidemeyeceğini belirtir.

Psikolog ve edebiyat eleştirmeninin bir eseri değerlendirme yöntemlerinin farklı olması nedeniyle eserin içeriğinde direkt psikolojik yorumlar yapılması yerine çözümlemeye imkân tanıyacak şekilde sembollerle konunun işlenmesi, konuyu daha ilgi çekici hale getirmektedir. Sanatçıların umutlarını, hayal kırıklıklarını ve yaşantılarını hayalgücü ile birleştirerek oluşturdukları içerik ve sembolik dil, psikolojik süreçleri de içerir. Dolayısıyla edebiyat eleştirmeni, yorumlama ve açıklama yaparken sanatçının yaşamı ve eserini birlikte değerlendirmek durumunda kalır. Jung, yukarıda bahsi geçen makalesinde bu durumu “Şairin psişik yatkınlıklarının çok önemli olduğundan şüphe edilemez; ama sanat eserinin de kendine özgü bir değeri olduğunu ve bir yana atılamayacağını unutmamak gerekir” (Freud, Jung ve Adler, 1981: 63-64), şeklinde ifade etmektedir.

Sonuç olarak Jung, Freud’dan farklı olarak bilinçdışını kişisel ve toplumsal bilinçdışı şeklinde ayırıp kolektif bilinçdışında bulunduğu arketipler üzerinden psikoloji ve edebiyat alanına yeni görüşler kazandırmıştır. Arketipler, genetik faktörlerden dolayı oluşmayan, doğuştan bütün insanlarda bulunan evrensel ilk örnekler şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca Jung’un geliştirdiği kuramda Freud’un bahsettiğine benzer nevrozlara bağlı komplekslerin varlığı, ruhsal durumla ilgili olan psişenin de dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Komplekslerin genellikle çocukluk deneyimleriyle ilişkili bir şekilde ortaya çıkması nedeniyle kişinin arketipik eğilimlerini belirlemek amacıyla edebi bir eser incelendiğinde sembol, metafor ve benzetmelerin analiz edilmesine önem verilmiştir.

Arketipsel eleştiride sanatçı ve eser incelemesinin önemini belirten araştırmacıların görüşleri doğrultusunda aşağıdaki bölümde Sedat Umran’ın biyografisine yer verilmiştir. Şairin şiirlerinde bulunan sembollerin çözülmesi için Analitik psikolojinin verileri ve anima arketipi çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır.

### 1. Sedat Umran’ın Biyografisi

1925’te İstanbul Kumkapı’da doğan Osman Sedat Umran’ın asıl soyadı Öcal’dır. Ancak annesinin arkadaşı Ümran Hanım, veremden ölmeden önce isminin yaşatmasını vasiyet ettiği için şair, Ümran olarak çağırılmış, böylece Umran daha sonraki dönemlerde ise bu adı, soyadı olarak kullanmıştır. (Kaynar, 2008: 15). İlkokul öğretmeni olan babası Mehmet Kazım Öcal, verem hastalığına yakalanınca eşi Sadiye Hanım’dan ayrılır. Sedat Umran, henüz üç yaşındayken babası evden ayrılınca Sadiye Hanım’ın babası Hüseyin Hüsnü Erten onları yanına alır. Dolayısıyla Umran’ın çocukluk yılları dedesinin evinde, teyze, kuzen ve diğer akrabalarla iç içe geçer. Umran’ın babası Kazım Bey, altı yaşında Erenköy 38. İlkokulunda eğitime başlayan oğlunu bu dönemde ara sıra ziyaret eder. Umran, Kadıköy 3. Ortaokulunda eğitimine devam ettiği sırada annesi Saniye Hanım, ikinci evliliğini yapar. Daha önce babasızlığı tatmış olan şair, on üç yaşında annesinin de onu geride bırakmasıyla yalnız kalır. Teyzesi ve kuzenleriyle dede evinde yaşar. Sedat Umran, ortaokulda öğrenciyken kitaplara ve şiire ilgi duymaya başlar, sonraki yıllarda ise bu ilgisi iyice artar. Lise öğrenimini Haydarpaşa Lisesinde görür. Lise yıllarında şiirler kaleme alır, dergilerde şiirlerini yayımlatma girişiminde bulunur. İ.Ü. İktisat Fakültesine dedesinin isteğiyle kaydolun Umran, başarılı bir öğrencilik dönemi geçirmez ve ikinci yıl Alman Filolojisi bölümüne geçiş yapar.

Sedat Umran, Alman Edebiyatı bölümüne geçiş yaptıktan sonra Rilke’nin eserlerinden oldukça etkilenir. Stefan George, G.Benn, Ernst Stadler, August Stramm ve Georg Trakl gibi isimler (Büyükmatür, 2017: 10) ile diğer Alman şairlerin poetik görüşlerinden etkilenerek onların izinde gitmeye ve şiirlerini bu çizgide yazmaya çalışır. Şiirlerinde eşyalara canlı varlıklarmışçasına yer verip onları dile getiren şairin en çok aşk konusunda şiir yazdığını söylemek mümkündür. Eşyaya can veren şair olarak tanınan Sedat Umran, annesinin akrabalarıyla geçirdiği çocukluk döneminde babasızlık daha sonra da annenin evlenip gitmesiyle birlikte yalnızlık duygusunu derinden yaşar. Şair, yalnızlığını baş başa kaldığı eşya ile paylaşır. “Şiirlerinde çoğunlukla ufak eşyanın iç

dünyasını dile getirerek bir çeşit eşya sembolizmini gerçekleştirme amacıyla olduğunu belirten Ümran, değişik anlayışların ilgiyle karşılandığı bir kişilik yaratmayı başarır” (Kurdakul, 1973:393). O, ölüm korkusu ile baş etmek için ölümsüz olana yani eşyaya yönelme yolunu seçmiştir. Onun şiirlerinde eşyayla olan bağı, yaşadıklarının “ben”inde yarattığı melankoliyle ilişkilendirilebilir. 13 yaşına kadar, ailesiyle mutlu bir çocukluk dönemi geçiren şair, annesinin ikinci evliliğini yapmasından çok etkilenir. “Büyükannesi ve büyükbabası Umran’ı her anlamda koruyup gözetse de, annesinin ikinci evliliğiyle Umran’ın yalnızlık dönemi başlamıştır. Denebilir ki, şair bu dönemde şiirle tanışıp şiirin dünyasına girerek yalnızlığının üstesinden gelmek istemiştir” (Büyükmattır, 2017: 7-8). Ahmet Haşım ve Necip Fazıl’dan etkilenen şair, sembolik bir dille eşyanın insan yaşamındaki her alanına etkisini dile getirip ve şiirlerine kaynaklık eden eşya hakkında şunları söyler: “Yalnızlık diyor, Sedat Umran, şiirlerimdeki eşya sevgisinin de kaynağıdır, çünkü eşya ihanet etmez insana” (Ayvazoglu, 1997: 69). Önce baba sonra da anne tarafından bırakılmış olmayı ihanete uğramak olarak kabul eden şair, kalabalıklar içinde yaşadığı yalnızlık sonucunda masallar, eşyalar ve şiirlere sığınır. “Umran, eşya ve insan ruhu arasında sırlı ve büyümlü bir yakınlık olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden o, eşya şiirlerinde insanlık halleriyle vücut verdiği nesneler üzerinden insanlık durumlarını yansıtmayı amaçlamaktadır.” (Kara, 2024:305). Kendi bilinçdışına ait bilinmezliklerin de ancak nesnelerin onun yaşantısıyla olan ilişkisiyle çözülebileceğine inanır. Bu nedenle şairin çocukluk yaşamı ve hayal dünyasında nesnelerle kurduğu ilişki önem kazanmaktadır. Umran, şiirinin çocukluk günleriyle bağlantısını şu şekilde dile getirir: “Şiir, uyuyan kişinin uyandırılmasıdır. Birçok etkisi ile bir çarpma ile şiir bize göremediğimiz ya da çocuklukta görüp de bilinçsizce tattığımız güzellikleri gösterir. Bizi çocukluğun o masal ülkesine birden götürür. Bizi bazı şeyler üzere bilinçli kılar.” (Umran, 1997: 32). Umran, şiirinde çocukluk yaşantılarının etkisine önem vermektedir. Çocukluk yaşantılarıyla bilinçdışında karanlıkta kalan duyguların dışa vurumu, onun şiiri özgün kılmaktadır.

1948’de üniversiteden mezun olunca askerlik görevini Ankara Yedek Subay Okulunda yerine getirir. İlk şiir kitabı *Meşaleler*’i 1949’da Kayseri Erbaş Okuluna yedek asteğmen olarak atandıktan sonra yayımlar. Askerlik görevinden sonra İstanbul’da Merkez Bankasında memur olarak çalışmaya başlayan Sedat Umran, hem iş hem de özel yaşamında bir istikrar yakalayamaz, sık sık iş değiştirir. Merkez bankasındaki işinden sonra İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsünde kütüphanecilik, Alibeyköy Demirdöküm Genel Müdürlüğü ve İzmit Mannesmann Sümerbank Boru Fabrikasında mütercimlik yaptığı diğer işlerdir. Fabrikada sekreter olarak çalışan İlgi Hanım ile bu süreçte tanışıp evlenir. Ancak şiire olan takıntısı nedeniyle eşi İlgi Hanım’a evlenmeden önce bir anlaşma imzalatır ve bu evlilikte de aradığı mutluluğu bulamaz. “Bu evlilik şiir üzerine yapılmış anlaşmalı bir evliliktir. Salı ve Cuma günleri Umran’ın kendi kendisiyle kaldığı, izinli olduğu günlerdir. Sanatçılar Birliği’nde sabaha kadar şiir okur bu tatil günlerinde. Öyle ki rahatsız olmasına karşın karşıdakilerin ‘eve git’ demelerini bile dinlemez ve ‘biz anlaşmalı evlenmiştik, bugün izin günüm’ der” (Kaynar, 2008: 56). 1974’te eşi İlgi Hanım’dan ayrılır, 1981’de emekli olunca Moda’daki otellerde yaşamaya başlar. Yedi yıl bu şekilde yaşamını sürdüren şair, *Leke* adlı şiir kitabıyla tanınmaya başlar. Ancak geçirdiği bir trafik kazası neticesinde iki kolu kırılınca Kasev’in Aydıntepe’deki huzurevine yerleştirilir. Daha sonra Kartal Sanatçılar Huzurevine geçen şair, 7 Ağustos 2013’te Kayışdağı’ndaki Darülacezede hayatını kaybeder.

## 2. Sedat Umran’ın Şiirlerinin Anima Arketipi Açısından İncelenmesi

Anima, kolektif bilinçdışının en çok üzerinde durulan arketiplerinden biri olarak erkeğe etkisi oldukça yoğundur. Erkeğin bilinçdışındaki dişiliğe ait sembollerin karanlık alandan gün yüzüne çıkmasını sağlar. “Analitik psikolojide erkeğin bilinç dışındaki eş ya da sevgili statüsündeki karşı cins yansıması “anima” arketipine tekabül

eder.” (Kara Tekgöl ve Günaltay Başak, 2023: 145). Ayrıca anima arketipinde yalnızca erkeğin kadına olan ilgi ve sevgisi değil, anne-çocuk arasında kurulan güvenli veya güvensiz bağa da işaret eder. “Anima sadece erkeğin içindeki dış psikolojik eğilimler değil, annenin şahsında tüm kadınlara karşı olan davranışların temel dinamik noktasıdır.” (Biricik, 2024: 923). Bu anlamda Sedat Umran’ın şiirleri incelendiğinde kadınlara karşı melankolik ve duygu yüklü bir yaklaşımla seslendiğini görmek mümkündür. Şairin şiirlerinin çoğunda kadına âşık bir sesin varlığı hissedilir. Dolayısıyla onun şiirlerinde kadın imgesi ve kadın fazlaca yer almaktadır. Umran’ın küçükken annesiyle geliştiremediği sağlıklı bağ, onun şiirlerinde kadınları çoğu zaman hayal kırıklığı, özlem veya anılarından kalan izlerle anmasına neden olmuştur. Umran’ın ergenlik dönemindeyken annesinden beklediği şefkati bulamayışı nedeniyle sonraki dönemlerde bu şefkati, hayali kadınlarda aradığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Şefkate özlem duyduğunu şiirlerinden sık sık dile getiren şair, *Kırık Ayna* kitabında yer alan “Yazamadığım Şiir”inde özlem duyduğu kadının hayal ile gerçek arasında en kuytu karanlıklarını aydınlattığından bahseder. Şair, içindeki üzüntüyü renkli bir tebeşirle karalayan ancak ulaşılması imkânsız bir hayal gibi görünen kadına ulaşmak için kendisini aşması gerektiğini belirtir. Anima arketipinin ortaya çıkardığı duygusal erkek figürüne ait hisler şiiri şekillendirir.

“O daha yazamadığım yepyeni bir şiirdi  
onu ulaşmam için kendimi aşmam gerek  
üzüntümü karalayan renkli bir tebeşirdi  
içimin karanlığına garip şekiller çizerek  
...  
gülüşü aydınlatırdı varlığımın en kuytu  
köşelerini bilemezdim hayal mi ya da gerçek” (KA, s.5)

Anima arketipi, erkeğin zihninde mükemmel bir kadın imgesi yaratır. Bu durumda, mükemmel kadın figürüne ulaşma isteğinin bireyi baskılaması karşısında persona arketipi devreye girer. Birey bu duygularına set çekmek ve arzularını toplumdaki gizlemek amacıyla içe kapanıp duygularını saklayabilir. Bazen de bu durum, erkeğin içindeki feminen duyguların dışa vurumunu hızlandırır. Jung (2015a: 229), *Kişiliğin Gelişimi* adlı eserinde anima için her erkeğin içinde ebedi bir kadın imgesi taşıdığını bu kadının imgesi kesinlikle feminen bir imge olduğunu açıklar. “Anima, insanları aşka ve umutsuzluğa, yaratıcı etkinliğe ve felakete yönelten çekici bir peridir. Kendisini animasına kaptırmış bir erkek denetlenemez duygulara yem olur” (Fordham, 2015: 71). Yeryüzünde var olmuş bütün kadınlar tarafından günümüze kadar yapılmış tüm etkilerin birikimini ifade eden bu arketip; tutkulu çekicilik, aşk, nefret, isteksizlik ve umutsuzluğun temeli kabul edilir. Animasına kendisini kaptırmış bir aşkın umutsuzluğa kapılmış duygularına Umran’ın “Bozgun” şiiri örnek verilebilir. Şair, yalnızlık ve umutsuzluk karşısında çaresizce köprüler kurarak hiçlik ve kimsesizlikten kurtulmak için çırpınmıştır. Ancak her yanını kuşatan yalnızlık içinde tutunacağı kimseyi bulamayınca kıyısız ve limansız bir yaşam sürdürmeyi öğrenmiştir.

“Bir kez daha denedim yalnızlığımı,  
içimin kopmayan ipinde sallandım,  
...  
bir gün çaresizlik içinde kalmışken

*hiçlik ordularımı çoğalttım kendimden,  
...  
köprüler kurdum umutsuzluğumun putrellerinden.  
Ben zamanı müthiş gücümle durdurarak  
kurdum sessizliğin duran saatlerini,  
ben her yanımdan kuşatılmışken  
bir kez daha denedim kendime tutunmayı;  
öyle genişlettim ki denizlerimi  
ben koydum yerli yerine adalarımı  
ve öğrendim kıyısız, limansız yaşamayı.” (SUS, s.23)*

Umran, kişisel yaşamındaki kırılganlıkları, üzüntüleri, hayal kırıklıklarını, sanatını güçlendiren unsurlar olarak kullanır. Şiirlerinde duygu dünyasını şiire aksettirerek kendini gerçekleştirmeye çalışır. Umran'a göre (2001: 439), şiir insanın yaşantılarından doğar, ama onun şiir katına yükselebilmesi için estetik yaşantıya dönüştürülmesi gerekir. İnsanın içgüdülerinin beyinde duygulara dönüşerek sanat eseri değeri kazanır. Çoğu zaman şiirlerinde yalnızlık ve çaresizlik ağır bassa da bunlar, aslında onun yaratıcı yönünü güçlendiren duygulardır. “Yazarın boş kâğıt karşısındaki çaresizliği aynı zamanda onun yazma nedenidir. Yokluğu kuşatmak ve simgeleştirmek hem çaresizliği ifade eder hem de çarenin ta kendisidir” (Güngörmüş, 2021: 31). Umran (2001: 439), çaresizliğin ve yalnızlığın ortaya çıkardığı duyguları, simgeleştirerek kendi şiirlerindeki özne olmayı başarır. Jung'un animaya bağladığı “erkeğin ruhundaki belli belirsiz duygular, huylar, sezgiler, akıl dışı olana karşı duyarlılık, kişisel sevgi yetisi, doğa sevgisi ve bilinç dışını algılama yetisi gibi bütün dışıl psikolojik eğilimlerin kişileşmesi” (Jung, 2009: 177) durumu bu aşamada ortaya çıkar. Umran, şairi fizyolojik yapısı farklı olan bir insan olarak görür. Şair tutkuların gücü oranında şiirini güçlü kılacağını bildiğinden tutkularına yön verip zararlı etkilerinden kendini kurtararak yaratıcı bir güç oluşturur. Şairin çeşitli duygularının kaynağı olan anima, yaratıcılığa dönüşerek sanatsal ürün olan şiirlerin yazılmasını sağlar.

Şair, “Sende Kaldı Sınırlarım” adlı şiirinde kadının erkeği değiştirip yeni bir kişiliğe dönüştürmesini, kadın duyarlılığı ve duygusallığını öne çıkaran simgesel bir yapıyla ortaya koyar. Kadınların daha çok üzerinde durduğu incelik, zarıflık ve giyim kuşam konusunda edindiği yeni deneyimler, şairin animasından kaynaklanan özellikler olarak şiire yansımıştır.

*“Bir aynaydım, sınırsız çerçevedin beni  
İçinin eleğinde savurdun, göz göz eledin beni  
Beni o saydam kırmızına iyice sardın ya  
Karşıma çıkıveren boynu bükük sardunya  
Senden öğrendim neymiş incelik, o soylu bakış  
İlkyaz ılıkliğına dönüverdi karakış  
Sende gördüm nasıl olurmuş zarıf giyim-kuşam  
“Çektin direklerime alev bayraklarını bir akşam  
Sensin günlerimin kopmayan altın halkası  
Sevinçlerimin bir ben bildiğim gizli arkası” ( KA, s.22)*

Şair, bilinçdışında yer alan ayna imgesini kullanarak aynalara hapsolan benliğinin bir kadın tarafından sarmalanmasını hayal eder. Önceki şiirlerinde de ifade ettiği yalnızlığını, kimsesizliğini ve korkularını aynalara

anlatan şairin karşısında daima sessizlik vardır. Ancak bu defa onun içindeki tüm yaşanmışlıkları bilen ve onları eleyerek yeni bir özne çıkaran kadın figürü ağır basar. Kadın, o güne kadar yontulmamış, şekillendirilmemiş erkek benliğini, inceliği, nezaketiyle olduğu kadar giyim kuşama verdiği önemle yeniden inşa etmiştir. Annenin çocuğa düzen kurma özelliği, hayal ettiği sevgiliye geçer ve sevgili şairi yeniden şekillendirerek ona toplum içine karışacak bir görünüm kazandırır. Jung, (2009:177-178) erkekte animanın görünüşünün önce annesinin karakteri tarafından biçimlendiğini, eğer anne ile kurulan bağlar olumsuz olarak algılamışsa animanın çoğunlukla depresif, sinirlilik, sonsuz hoşnutsuzluk ve alınganlık özelliklerini gösterdiğini ifade eder. Eğer erkek bu durumu aşabilirse onun erkeksi yönü, güçlendirici bir etki doğuracaktır. Annenin yaşattığı olumsuz duyguları aşamayan erkeğin ruhunda anima, olumsuz bir figür olarak annenin sesinin daima duyulmasına neden olur. Jung, (2009:177-178), olumsuz anne arketipi olarak ortaya çıkan animanın erkeğe daima onun bir hiç olduğunu, her şeyin anlamsız geldiğini fısıldadığını belirtir. Bu durum ise kişinin kendisiyle başkalarının durumunu sürekli kıyaslamasına, hiçbir şeyden keyif almamasına neden olarak bireyi hastalık, iktidarsızlık, sürekli korku üreten bir yaşam içinde kederli bir kişiliğe dönüştürür. Bazen de bu durumun yarattığı karanlığın ölüm düşüncesi ve intihara meyli artırdığının altını çizer. Umran'ın "Unutulan Ölü" şiirinde Jung'un bu tespitleri açık bir şekilde görülmektedir. Şair, içinde yaşadığı karanlık ve umutsuzluğun etkisiyle kendisini bir ölü gibi görmektedir. Şairin depresif ve hoşnutsuzluk özellikleri ilk mısralardan itibaren fark edilir. Çocukluktan itibaren gülüşü değerli görülmeyen, sevgi gösterilmeyen bir birey olarak ruhunda daima olumsuz duyguların izlerini taşıdığını şiirine yansıtır.

*"Ben ölüyüm,  
eldivenlerimde kaldı sıcaklığı ellerimin,  
gözlerimdeki korku aynalarda;  
gülüşümden uçurtmalar yaptınız ama uçuramadınız  
sevincinizin göklerinde." (SUS, s.46)*

Şairin memnuniyetsizliği ve alınganlık söylemi, sonraki mısralarda da devam eder. Yalnızlık ve korkuyla geçirdiği günler, onun hiçbir şeyden zevk almamasına neden olur. Kendisini yelkovanı düşmüş bir saate benzeterek geçmişten kopamayan geleceğe dâhil olamayan, kendisini başkaları ile kıyaslarken daima eksik bulan yönüyle eski, kırık ve ölü gibi görür. Şair, yaşadığı evde diğer çocuklar arasında kimsesizliğiyle dikkat çekip eksik olan tarafının gösterilmesini bir yara gibi içinde taşıdığını tozlu çekmeceye kaldırılan saat imgesiyle anlatır.

*"Ben ölüyüm,  
kurgusu bitmiş, yelkovanı düşmüş bir saat;  
beni tozlu bir çekmeceye kaldırdınız,  
arasıra çıkarıp bakarsınız  
sonra çocuklara gösterirsiniz;*

hem onlar eski ve kırık şeyleri öyle severler ki!" (SUS, s.46)

Sonuç olarak Sedat Umran'ın şiirlerinde bilinçaltında bulunan anılar, kırgınlıklar ve tatmin edilmemiş arzuların izlerini anima arketipiyle bağlantılı olarak tespit edilmektedir. Bilinçaltındaki derinliklerde yer alan çocukluk yaşantıları, animayı besleyip şairin şiirindeki imgeleri zenginleştirmektedir. Anima, Umran'ın şiirlerinde kadına karşı hissettiği duygularda ve farklı kadın hayallerinde dışa vurmaktadır. Umran'ın şiirlerinde animanın genellikle karşı cinse karşı aşk, özlem, cinsellik ve kavuşma arzusu şeklinde ortaya çıkmaktadır.

### 3. Sedat Umran'ın Şiirlerinde Kadın Olarak Anne Arketipinin Görünümü

İnsan yaşamının ilk anından itibaren kadın hep vardır. Anne bedeninden dünyaya gelişle başlayan yolculuk, bebekliğin ilk yıllarında da anneye bağlantılı olarak ilerler. Bu dönemde en yakın temasta olunan, sevilen, güvenilen varlık annedir. Anne, doğuştan her insanda var olan bir arketiptir. “Anne arketipi, bütün insanların ortak bilinçdışının bir unsurudur. Jung’un anima diye adlandırdığı, kadın arketipinin bir bölümüdür” (Yavuzer, 2018: 139). Animanın bir yönünü ifade eden anne arketipi, olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınabilir. Edebî metinlerde bazen kutsal, fedakâr ve iyi anne arketipi bazen de kıskanç, kısıtlayan, zarar veren anne tipiyle dikkat çekmektedir. Anne arketipinin erkek ve kız çocuklarının psişesini şekillendirmesi açısından farklı etkileri bulunur. “Erkek çocukta anne, psişenin bilinçdışı yönlerini temsil ettiği kadar bebeklikten yetişkinliğe uzanan bir süreçte, kişiliğin de şekillenmesini sağlayan temel unsurlardan biridir.” (Kara Tekgül ve Günaltay Başak, 2023: 139). Bebeklikte anne ile kurulan bağ, ileriki dönemlerde bireyleşme ve sosyalleşme anlamında kişinin yaşamında oldukça önemli bir faktördür.

Mitoloji ve arketip incelemelerinde anne arketipi, bazen zarar veren bir imge olarak bazen de şifa dağıtıcısı şeklinde tasvir edilir. Bu nedenle anne arketipi zıt özelliklerle belirginleştirilmektedir. Anne arketipinin olumlu özellikleri genellikle annenin göreviyle bağlantılı şekilde anlatıldığında iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan olarak tasvir edilir. Ancak diğer yönüyle olumsuz yönüyle anne arketipi ele alındığında ise karanlık olan, uçurum, yutan, korkutan özellikleriyle işlenmektedir. (Jung, 2005: 22). Arketipler açısından şifa, iyileştirme ve ölümsüzlükle ilişkilendirildiğinde anne, yılan sembolüyle ifade edilir. Bilinçdışındaki kadın imgesi de bilinçdışının talepleri ile insanın enerjisi ve üretkenliği üzerinde olumsuz etkisi nedeniyle mitolojilerde yılan veya yılan ısırtığı şeklinde sembolize edilir. Türk, Mısır, Yunan, Hint, Mezopotamya, Hitit, Roma, Japon mitolojilerine yılan birçok mitik anlatıda kutsal ya da kutsala karşı şeytanî bir varlıktır şeklinde tasavvur edilir. (Karakaş 2013: 49). Ölüm, dirilme ve ölümsüzleşmenin sembolü olan yılan, Yunan mitolojisinde sağlıklı ilişkilendirilmiştir. Yunan mitolojisinde Asklepios tıbbın Tanrısı olarak yılan şeklinde gösterilir. Yılan, derisini değiştirebilmesi nedeniyle yenilenme, ölümsüzlük veya yeniden dünyaya gelişin simgesi olmuştur. (Sümer, 2016: 276). Yılanın hem zarar verici hem de iyileştirici etkisinin olması birçok kültürde yerleşik bir düşünceye işaret etmektedir.

Sedat Umran'ın “Ağulu Şiir” başlıklı şiirinde ilk başta anima arketipinin ortaya çıkardığı tutkulu aşka karşı istek, bir kadına duyulan şehvete dönüşür. Arzuladığı kadınla geçireceği kısa bir zamanın sonunda ölümü dahi göze alacak kadar âşık olduğunu itiraf ettiği mısralarda şair, engerek benzetmesiyle bu aşkı kendisini hemen öldürmeyen zehirli bir yılanla benzetir. Ancak şiir derinlemesine incelendiğinde aslında bilinçdışındaki anne arketipiyle ilgisi ortaya çıkar. “Mitlere göre erkeği gizlice köleleştiren ve kendisinden kurtulamayacak hale getirip çocuklaştıran kadındır.” (Jung, 2015b: 33). Anne arketipi, olumsuz anlamda ele alındığında genelde sınırlandırıcı veya kendi özelliklerini taşıyan eş, sevgili arayışının erkeğin kaderini etkileyecek kadar umursanmasına neden olur. Erkek, kendisini anne arketipinden kurtaramadığı sürece otoritesiyle bağını güçlendiremez. Engerek yılanı ısırtığı ile zehirlediği bilinçdışını etkiler ve ölüme kadar erkeğin bağımlılığını sürdürmesine neden olur. Yılan, yaşlanmanın ve ölümcül hastalığı iyileştirme gücüne sahip anne olarak da mitoloji metinlerinde sembolize edilir. Dolayısıyla şair, korkularını, hastalıklarını sağaltacak sevgiliyi, anne yerine koyarak onu düşlerine alır.

*“İçmek isterdim ondan şehveti kaşık kaşık*

*Kekremsi bir tadı var kanılmaz şerbetinin*

*Kalın dudaklarından son ağuyu içerek*

*Razıyım kollarında yatsam sabaha kadar*

*Hemen öldürme de beni sokan engerek  
Yaşatır aşığına korkulu dakikalar!” (KA, s. 8)*

Jung, her bireyin sırasıyla bazı yaşamsal dönemlerden geçtiğini, geliştikçe de farklı sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldığını açıklar. Kişinin bireyleşme serüveninde zaman zaman unutulmuş bazı sorunların tekrar gün yüzüne çıktığı görülür. Bu durumda anne arketipi kadar annesizlik arketipinin oluşturduğu sorunlarla da mücadele etmek durumunda kalan birey geçmişe takılı kalır. “Nevrozlu biri öncesinde çocukluktan kaçamadığından şimdi de gençliğinden ayrılamaz. Yaklaşan yaşının gri düşünceleri onu ürkütür; önündeki bu olasılık onun için dayanılmaz olduğundan sürekli geriye bakmaya çalışır” (Jung, 2015b: 45). Bahsedilen duruma örnek olarak Umran’ın “İçimin Kalabalıklığı” adlı şiiri gösterilebilir. Şair, çocukluk döneminde kalabalıklar içerisinde büyümüş olsa da anne ve babanın yokluğu onda derin bir yalnızlık hissi yaratır, sonraki dönemlerinde de daima geçmişin bu karanlık dönemine dönüp bakmak zorunda kalır. Kalabalıktaki yalnızlığın kanına işlediğini, uğraşsa da derisinden bu yalnızlığı çıkaramayacağını belirtir. Dışarıya yalnızlığını belli etmemek için yalnızlığına yamalar yaptığını söyleyen şair, eski kimsesizlik ve yalnızlığından kendisine bir umutsuzluk gömleği biçtiğini ifade eder. Bu umutsuzluk gömleği ise ömür boyu üstünden çıkmayan bir elbiseye dönüşür.

*“Kalabalığın kapkara yağlı boyası  
Bulaşır biz farkına varmadan üstümüze  
Geçer derimize işler kanımıza  
Bütün gün uğraşsak çıkaramayız  
...  
Duyarım kendimden kurtulduğumu  
Bazen bunun tersi olur: Kalabalığımı  
Kimsesizliğime sınıksız bağlarım  
Ya da yama yaparım yalnızlığıma  
ama belli olur ustaca örülürse de  
...  
Sonra umutsuzluktan bir gömlek biçerim  
Eskiyen yalnızlığım durur kutusunda” (SUS, s. 152)*

Sedat Umran’ın şiir dilinde nesne ve simgelerin ayrı bir yeri vardır. Şair, şiirlerinde geçmişin ve içinde yaşadığı ana ait izlenimlerini, duygularını nesnelere yükleyerek sanatsal bir anlam kazandırır. Nesnelerin görünmeyen yönlerinden hareketle kendi bilinçaltındaki yaşanmışlıkları dışa vurmaya çalışır. Şairin nesnelerle kurduğu sembolik anlam ilişkisi, onun iç dünyasının anlaşılmasını kolaylaştırır. Umran, nesnelerle kurduğu ilişkiyi şu şekilde açıklar: “Eşyayı kendi ruh ve şuurlarımı deşifre etmede bir araç olarak kullanıyorum. Çünkü bir dalga nasıl dalgakıranı çarpınca daha güçlenirse, şair de bir engel aramak zorunda. Maddeye çarpıyor, oradan şuurlarında bastırılmış arzular, korkular, umutlar hepsi şuurun yüzeyine çıkıyor. Ve bu şekilde bir nevi eşya sembolizmi doğuyor.” (Garip, <https://ayvakti.net/?p=1872>, Erişim Tarihi: 12.04.2011). Şairin bilinçaltını deşifre etmek için başvurduğu bu yöntem, animanın etkilerini göstermek için de uygun bir zemin hazırlar.

Kişinin özneleşmesi, bağımsızlık kazanarak hayata uyum sağlaması, anne babayla sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmesini gerektirir. “Bir çocuğun kişisel psişesinde kendini gerçekleştirmek isteyen en önemli arketip

anne arketipidir” (Stevens, 2014: 75). Bu durumda birey, kendini gerçekleştirmek için yolculuğa çıkmak zorundadır. Eğer erkek çocuk, çocukluk döneminde anne ile bir kopukluk veya sorun yaşamışsa bu durum bütün ilişkilerini etkileyecek bir sürecin de başlangıcı olur. “Erkek çocukta doğduğu ilk andan itibaren animanın yansıdığı kişi annesidir. Anima aynı zamanda çocuğun annesini nasıl algıladığını da sembolize eden Ay ile de ilişkilidir. Eğer, erkeğin anne ile ilişkileri yara almış ise, anima zarar göreceğinden, ilerdeki hayatında karşı cins ile olan ilişkilerinde problem yaşanacak ve ilişkiler zarar görecektir” (Serin ve Eker, 2021: 602). Şairin bastırılmış çocuksu dürtüleri ve yerine getirilmemiş arzuları, geçmişte unutulmuş gibi görünen bütün acı deneyimleri, bir nesne veya simgenin görülmesiyle bilinçdışına baskının zayıfladığı zamanlarda ortaya çıkabilir. Bu durum bazen beklentinin gerçekleşmemesi veya tatmin olamama nedeniyle uyumsuzluk sorunlarını da beraberinde getirir. Kendini dışlanmış ve ötekileştirilmiş hissedenden Umran, bastırılmış duygularının bir tezahürü olarak uyumsuzluk yaşadığı kişilere “Paspas” şiiriyle seslenir.

*“Oluşturdum dünyamı kirlerinizden  
Papuçlarınızdan silkerek attığınız  
Tozlarınızdır pash yüzümü aydınlatan  
Sizin olsun kolonyanız, parfümünüz, ıtrınız  
Beni kapınızın dibine bıraktınız  
Eşikle bir arada yatarım sarmaş-dolaş  
Yaygın yüreğimdir üstünde durduğunuz  
Canımı çok acıtmayın, ne olur basın yavaş  
Değersizliğim varlığımı geçerli kılan  
Siz önemliye sımsıkı yapışıp kalın  
Ben olmasam inceliğiniz nerede kalır*

Beni ya büsbütün dışarı atın, ya da içeri alın...” (SUS, s. 112)

Şair, kendisine dış kapıya konan bir paspas gibi davrananların kirli davranışlarından bir dünya yaratmıştır. Ne içerideki dünyaya dâhil olabilmiş ne de başka bir yere uyum sağlayabilmiştir. Geçmişin şair üzerinde bıraktığı bu olumsuz etki, onun sonraki yaşamını da etkilemiştir. Umran, son satırda, ya kabul edilmek ya da tamamen içinde bulunduğu uyumsuz dünyadan dışarıya atılmak ister.

Ayna, Umran'ın şiirlerinde çok sık kullandığı nesnelerdendir. Anne yoksunluğu ile özdeşleştirilebilecek olan bu nesne, özneleşme ve kendini gerçekleştirme sürecinde önemli bir objeye dönüşür. Anneden kopuşla oluşan boşluk şairin, ayrı bir varlık olduğunun farkına varmasını sağlar. Zorlu bir süreci ifade eden bu durumda Umran, odadaki ayna ile sırdaş olur “Sedat Umran, bu şiirinde sıradan bir nesne olan “ayna”yı hakiki dost, dert ortağı ve sırdaş konumuna yükseltir. Günlük yaşamda farkında bile olmadığımız, sadece yokluğunda değerini anladığımız ayna; şiirde kişileştirilir ve insanoğlunu gözleyen, onun bütün sırlarına hâkim olan bir nesne olarak ön plana çıkarılır” (Gürbüz, 2019: 175). “Dert Ortağı” adlı şiirinde aynalar bir yabancı gibi odasında dursalar da bütün sırlarına şahittirler. Onlarla bir dert ortağı gibi konuşan şair, sessiz aynalara bütün kahrını, derdini aktarır.

*“Bir yabancı gibi durur odamda  
Bütün gizlerimi bilen aynalar  
Kayıtsız gözlerle boşluğa dalar  
Israrla susarlar ben konuşsam da” (SUS, s.8)*

Anne aslında hem baba hem de çocuğu eve bağlayandır. Babanın anneden kopuşu ve evden ayrılmasıyla çocuğun da alışık olduğu ev düzeninden ayrılışına yol açar. Umran, kendi evlerinden dede evine geçişle birlikte aile içindeki yerini, düzenini ve değerini kaybeder. Anneyle sürdürülen bağlar ise çok geçmeden kopar ve aile içinde devamlılık arz eden düzen sarsılır. Böylece anne, şairin takıntılı olduğu bir alana dönüşür. “Aynada Gün Doğumu” adlı şiirinde kimsesiz ve yalnız bırakılışının hüznünü aynalara haykırır. Kendisinden çok başkasına yani annesine olan kırgınlığının yansıması olan şiirde aynanın ön plana çıkması anlatılır. Ayna sembolü bu şiirde ona yalnızlığını hatırlatan bir öğedir. Kalabalıklar içinde kalan şair, gece yaşadığı yalnızlığı aynalarla paylaşır. Şairin birçok şiirinde güneşin camlara, aynalara veya diğer eşyalara vuruşuyla ilgili benzetmelere başvurduğu görülür. “Bu kullanımın yoğunluğu Umran’ın bu vakti özel bir zaman dilimi olarak görmesinden ve bu zamanın eşyaya yansımının şairi etkilemesinden olduğu söylenilebilir.” (Karakuş, 2023: 29). Anne ellerinin dokunuşu ile güne uyanması gerekirken doğan günün aynadaki yansıması, şairin alnına düşer. Yaşamın her alanında ihtiyaç duyduğu annenin orada olmayışı şiirde iç içe yansıyan ayna görüntüleri gibi sonsuz bir boşluk yaratır.

### Sonuç

Sedat Umran’ın şiirleri anima arketipi çerçevesinde incelendiğinde kullanılan semboller, temalar, anima arketipine ait özelliklerin sevgili, eş veya anne şahsında ortaya çıktığını göstermektedir. Anne ile sağlıklı bir şekilde koparılamayan bağlar, anne arketipinin farklı kadın arketiplerinde ortaya çıkışıyla şairin belli noktalarda bağımlı veya takıntılı olmasına neden olmuştur. Anima arketipinin erkekteki dişilik özellikleri, Sedat Umran’ın şiirinde duygusallık, karamsarlık, uyumsuzluk ve yalnızlık duygularını ön plana çıkarmıştır. Şair, kalabalıklar içinde geceye sığınan Ahmet Haşim gibi odasında bulunan aynayla sırdaş olmuştur. Şiirlerinde kullandığı ayna sembolü ile kimseyle paylaşamadığı yalnızlığının şahidinin aynalar olduğunu sık sık vurgular. Anima arketipinin yaratmış olduğu duygusallık ve anne yoksunluğunun neden olduğu boşluk, şairi, kadınlara karşı hassas duygulu ve inceliklerle örülü şiirler yazmasını sağlayan yaratıcı bir güce ulaştırmıştır. Şairin şiirlerini yazarken eşyalar üzerinden bir duygu dünyası ve çeşitli semboller geliştirmesi, onun çağdaşları arasında farklı bir konuma yükselmesini sağlamıştır. “Nesne şairi” unvanı verilen şair, nesnelere can kazandırarak ölüm korkusunu ölümsüz olanda aramaya başlamıştır. Eşyanın ruhuyla kurduğu ilişki, Umran’ın şiirlerinde farklı bağdaştırmalar, semboller ve özgün bir dil kullanımı yaratmıştır.

## Kaynakça

- Ayvazoğlu, B. (1997). *Defterimde Kırk Suret*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Büyükmatur, F. C. (2017). *Şairlik Yönüyle Sedat Umran*. Yüksek Lisans Tezi: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Biricik, İ. (2024). Arketipsel Eleştiri Kuramı Bağlamında “Kürk Mantolu Madonna” romanında Anima ve AnimusArketipi. *Turkish Studies - Language*, 19(3), 913-929.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanaltik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Fordham, F. (1997). *Jung Psikolojisi*. Aslan Yalçiner (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2001). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. Kamuran Şipal. (Çev.) İstanbul: YKY
- Freud, S., Jung, C.G. ve Adler, A. (1981). "Edebiyat ve Psikoloji". (s.52-78). *Psikanaliz Açısından Edebiyat*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Garip, R. (2011). *Sedat Umran'la Şiir Üzerine*. <https://ayvakti.net/?p=1872>, [Erişim tarihi: 12.04.2011].
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gülcan, C. (2020). Psikolojik Tipler ve Jung Psikolojisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 566-579. <https://doi.org/10.38155/ksbd.685872>.
- Güngörmüş, E. N. (2021). *Sanatçının Kendine Yolculuğu: Sanat ve Edebiyat Üzerine Psikanalitik Denemeler*. İstanbul: Metis.
- Gürbüz, A. (2019). *Eşyaya Can Veren Şair Sedat Umran'ın Şiirini Kuran Nesneler. Şiir Kuran Nesneler*. (içinde s. 165-197). Ankara: Hece Yayınları.
- Gürol, E. (1977). *Carl Gustav Jung*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Jung, C.G. (1998). *Analitik Psikolojinin Temelleri*. Kamuran Şipal. (Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Jung, C.G. (2005). *Dört Arketip*. Zehra Aksu Yılmaz. (Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2006). *Analitik Psikoloji*. E. Gürol. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Jung, C.G. (2009). *İnsan ve Sembolleri*, A. Nihat Babaoğlu. (Çev.). İstanbul: Okuyan Yayınları.
- Jung, C.G. (2015a). *Kişiliğin Gelişimi*. D. Olgaç. (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2015b). *Maskülen Erilliğin Farklı Yüzleri*. Didem Gamze Erdoğ. (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, E. (2004). *Animus ve Anima*. Newyork: Spring Publications.
- Kara, M. (2023). Üniversitelerde verilen edebiyat kuramları ve eleştiri yöntemleri derslerine yönelik bazı dikkatler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (35), 409-422. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1342124>.
- Kara, M. (2024). Transhümanizm Kavramı ve Sedat Umran'ın Eşya Şiirlerindeki Trajik Duruma Yeniden Bakmak. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 5(3), 293-315.
- Kara Tekgül, I., & Günlaltay Başak, M. (2023). Âşık Veysel Şiirlerinde Ulu Ana Arketipinin Sembolleri. *Kültür Araştırmaları Dergisi* (19), 137-151.
- Karahan, A. & Bakır, T. (2022). Jungian Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Cemal Süreya Şiirinde Kendini Gerçekleştirme Biçimleri. *Journal of Turkish Language and Literature*, 62(2), 371-405. <https://doi.org/10.26650/Tuded2022-1152846>.
- Karakaş, R. (2013). Siirt Efsane ve Halk İnanışlarında Yılan Miti. *Folklor/Edebiyat*, XIX, 73: 49-62.
- Karakuş, A. (2023). Sedat Umran ve Müstakil Bir Şiir Kitabı Akşam Şiirleri. *Hars Akademi*, 6 (1), 23-32.

- Kaynar, İ. (2008). *Şiire Adanmış Bir Ömür: Sedat Umran*. İstanbul: Kartalite.
- Kurdakul, Ş.(1973). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Moran, B. (1988). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Sarıçiçek, M & Özsözgün, B. (2023). Selim İleri'nin Romanlarında Anima/Animus Arketiplerinin Sağlıksız Gelişimi: Eşcinsel Karakterler. *ZfWT*, Vol 15, No.2 63-78.
- Serin S. & Eker, E. (2021). Jung'un "Anima" Arketipinin Karşı Cinsle İlişkilerdeki Etkisinin Ted Bundy Üzerinden İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 8, 50, s. 592-607.
- Sümer, N. (2016). Dinsel ve Mitolojik Bir Sembol Olarak Yılan. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43, 275-288.
- Stevens, A. (2014). *Jung*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Tanrıtanır, B. C.(2019). *Paul Auster ve Arketip Eleştirisi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Umran, S. (1995). *Sedat Umran'dan Seçmeler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Umran, S. (1997). *Şiirde Metafizik Gerçek*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Umran, S. (2000). *Kırık Ayna*. İstanbul: Yaba Yayınları.
- Umran, S. (2001). *Şiir ve Sanat Görüşüm*. *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, 53,54,55, 439-440, Ankara: Hece Yayınları.
- Yavuzer, M. (2018). "Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kadın Arketipi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 133-150.